

Francisco J. Ramos, Delfina Moral Carvajal, *Diritto processuale canonico*, terza edizione aggiornata e ampliata, vol. 1, Angelicum University Press, Romae 2013, 510 s.; Francisco J. Ramos, Piotr Skonieczny, *Diritto processuale canonico*, terza edizione aggiornata e ampliata, vol. 2/1, Angelicum University Press, Romae 2014, 566 s.; Francisco J. Ramos, Piotr Skonieczny, *Diritto processuale canonico*, terza edizione aggiornata e ampliata, vol. 2/2, Angelicum University Press, Romae 2014, 503 s.

W marcu 2014 roku ukazał się w Rzymie trzytomowy podręcznik do kanonicznego prawa procesowego, którego autorami są kanoniści wywodzący się z różnych środowisk naukowych oraz kulturowych, a związani pracą naukową z *Angelicum*. Ponadto niektórzy z nich – co warto zaznaczyć – mają także na swoich barkach doświadczenie pracy w sądownictwie Kościoła.

Niewątpliwie głównym autorem publikacji pozostaje meksykański kanonista, dominikanin o. Francisco F. Ramos, emerytowany profesor Wydziału Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza z Akwinu *Angelicum* w Rzymie oraz autor licznych publikacji z kościelnego prawa procesowego. Stąd też został on wymieniony jako jedyny autor poprzednich edycji omawianej publikacji (zob. Francisco J. Ramos, *I tribunali ecclesiastici: costituzione, organizzazione, norme processuali*, Millennium Romae 1998 oraz tenże, *I tribunali ecclesiastici: costituzione, organizzazione, norme processuali, cause matrimoniali*, Millennium Romae 2000). Obok niego, współautorami publikacji są hiszpańska dominikanka s. Delfina Moral Carvajal oraz polski dominikanin o. Piotr Skonieczny – wykładowcy Wydziału Prawa Kanonicznego rzymskiego *Angelicum*, przy czym Piotr Skonieczny OP jest aktualnie prodziekanem tego wydziału.

W krótkim wprowadzeniu do publikacji twórcy tego niewątpliwie cennego, kompetentnego i oczekiwanego opracowania naukowego zaznaczyli między innymi, że mimo wprowadzonych zmian redakcyjnych, współautorzy starali się zachować myśl autora głównego, który przed laty stworzył jednotomowy podręcznik prawa procesowego, ich zaś interwencja polegała głównie na wprowadzeniu stosownych uaktualnień, przede wszystkim poprzez odniesienia analizowanych zagadnień do dyspozycji watykańskiej instrukcji procesowej *Dignitas connubii* oraz uwspółcześnienie bibliografii. Warto podkreślić, że znalazły się w niej także publikacje polskich kanonistów. Zaznaczyli także, iż w związku z tym, że sama struktura publikacji uległa zmianie, został zmieniony także jej tytuł, tak aby odpowiadał jej

zawartości. Natomiast gdy idzie o stan prawny, to został przyjęty obowiązujący na dzień 31 grudnia 2012 roku.

Autorzy zaznaczyli, że publikacja jest przeznaczona przede wszystkim dla studentów oraz wykładowców prawa kanonicznego, jak również dla pracowników sądownictwa kościelnego, którzy w swojej pracy stosują codziennie formalne kanoniczne prawo procesowe; w szerokim zaś znaczeniu została ona zaoferowana także wszystkim zainteresowanym procesem kanonicznym. Zaznaczono także, że część dynamiczna procesu kanonicznego (ukazana w tomach 2/1 oraz 2/2) to nie tylko podręcznik akademicki, ale także komentarz egzegetyczny do przedstawianych zagadnień, stąd też wymienione woluminy posiadają odmienną strukturę wewnętrzną.

Chcąc bardzo syntetycznie ukazać treść omawianej obszernej publikacji, należałoby wskazać, że tom pierwszy ukazuje w sposób systematyczny kanony procesowe w ogólności (KPK, kan. 1400–1500); przy czym do komentarza do tych kanonów zostały włączone oraz poddane analizie także kanony dotyczące deklaracji nieważności małżeństwa (KPK, kan. 1671–1685). Ponadto ta część publikacji została uzupełniona oraz uaktualniona przez włączenie do jej tekstu praktycznych dyspozycji *Dignitas connubii* z 2005 roku. Mówiąc bardzo ogólnie, tom ten przedstawia część statyczną kanonicznego prawa procesowego. Z kolei tomy drugi oraz trzeci zostały poświęcone części dynamicznej procesu kanonicznego, poprzez przedstawienie tworzących go elementów, w świetle Kodeksu łacińskiego oraz wschodniego, naturalnie także z właściwym odniesieniami do *Dignitas connubii*; ogólnie należy zatem powiedzieć, że generalna idea publikacji, gdy idzie o ukazanie idei procesu kanonicznego, jest stała, mimo że realizowana przez różnych autorów, co zostało uwidocznione w dokonanej prezentacji oraz wykładzie podejmowanych kwestii.

Wchodząc natomiast w rzecz bardziej szczegółowo, należy pozytywnie podkreślić, że po każdym rozdziale pierwszego tomu, który jest podstawowym kryterium wewnętrznego podziału tego elementu publikacji (tom ten zawiera dwadzieścia osiem rozdziałów, które odpowiadają wewnętrznemu podziałowi analizowanej Księgi procesowej Kodeksu Jana Pawła II z 1983 roku), została wskazana bibliografia odnosząca się do omawianej problematyki. Ponadto, w licznych przypisach znajdujemy odwołania do Magisterium biskupów rzymskich oraz orzecznictwa Trybunałów Apostolskich, tj. Roty Rzymskiej oraz Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, zostały także uwzględnione: proces legislacyjny aktualnych ustaw procesowych Kościoła oraz odniesienia do kodyfikacji pio-benedyktynskiej.

Z kolei tomy 2/1 oraz 2/2, przy zachowaniu właściwości wskazanych powyżej, posiadają nieco inną wewnętrzną strukturę. Ponadto tomy te zostały poprzedzone krótkim wprowadzeniem autorstwa Piotra Skoniecznego OP, w którym, między innymi, wyjaśnia on charakterystyczne elementy woluminów jego współautorstwa. Charakteryzują się one podziałem na części oraz rozdziały, po których znajduje się bibliografia. Wspomniane części omawiają poszczególne etapy procesu kanonicznego, naturalnie także w oparciu o systematykę kodeksową, stąd też mają także charakter praktyczny, ukazujący zarazem dynamikę postępowania procesowego w Kościele.

Głównym motywem pisania tej recenzji – jak już wcześniej zaznaczono o charakterze wybitnie ogólnym – było, przede wszystkim, syntetyczne przedstawienie nowej oraz zauważalnej publikacji z kanonicznego prawa procesowego oraz przybliżenie jej struktury, bowiem ta znacząca i zapewne czasochłonna publikacja naukowa obszernie oraz wyczerpująco przedstawia kanoniczne prawo procesowe w jego wymiarze statycznym oraz dynamicznym. Stąd też jest rzeczą ważną, aby polski czytelnik, w szczególności ten nieznający języka włoskiego, miał o niej przynajmniej ogólne wyobrażenie, tym bardziej, że znaczący wkład w jej powstanie włożył młody polski kanonista – absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Nie ulega bowiem wątpliwości, że mamy do czynienia z publikacją także bardzo przydatną oraz praktyczną dla samego studium kościelnej dyscypliny procesowej, jak i ułatwiającą jej aplikowanie do konkretnych procesów, w szczególności do licznych kanonicznych procesów małżeńskich.

ks. Tomasz Rozkrut